

TÜRKİYE’NİN KARADENİZ POLİTİKASI: TEMEL PARAMETRELER VE STRATEJİLER

Kamer KASIM*

ÖZET

Soğuk Savaş döneminde iki blok arasında mücadeleye sahne olan Karadeniz, Soğuk Savaş dönemi sonrasında çok taraflı bir çekişme ve işbirliği sahası olmuştur. Rusya'nın Sovyetler Birliği'nin dağılmasından hemen sonra izlediği "Yakın Çevre" ile ilgilenmeme politikasını bırakmasıyla güvenlik boyutuyla ön plana çıkan Karadeniz, zamanla enerji alanında da uluslararası düzeyde tartışılır olmuştur. Türkiye'nin bir bölgesel güç olarak hem güvenlik hem de enerji konusunda çıkarlarını savunmak için aktif bir politika izlemesinin zorunlu olduğu bölge, aynı zamanda Türkiye'ye uluslararası alanda sesini duyurma ve global politikaları da etkileyebilecek bir bölgesel güç olduğunu gösterme fırsatı sunmaktadır. Türkiye'nin hem kendi çıkarlarını hem de stratejik bakımdan işbirliği içerisinde olduğu ülkelerin çıkarlarını koruyup uyumlaştırması Karadeniz'e verdiği önemi sürdürüp yeni stratejiler ortaya koymasına bağlıdır. Bunu yapabilen bir Türkiye hem bölgesinde hem de global alanda daha etkili olacaktır. Özellikle Kafkasya'daki dondurulmuş çatışmaların çözümü ve bu noktada Türkiye'nin işbirliği içerisinde olduğu ülkelerle birlikte hareket etmesi politik alanda güç kazandıracaktır. Bunun kadar önemli diğer bir husus da Karadeniz'de ülkeler arasında ticareti ve kültürel bağları geliştirmektir. Türkiye'nin bu konu da da yeni stratejileri olması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz, Rusya, Enerji, Güvenlik, Kafkasya

Türkiye, Soğuk Savaş döneminde bölgenin tek NATO üyesi ülkesi olarak Karadeniz'de Doğu Bloğuna karşı güvenliği sağlamaktaydı. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bölgesel güç olarak Karadeniz'in etkili ülkesi olan Türkiye, hem ekonomik alanda hem de güvenlik alanında bölge

* Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi. E-posta: kamerkasim@yahoo.com.

ülkeleriyle işbirliği olanaklarını artırıcı öneriler ile ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Karadeniz Ekonomik İşbirliği'dir (KEİ). Türkiye'nin öncülüğünde 1992 yılında oluşturulan yapılanma 20 milyon kilometre kare yüz ölçüme 350 milyon nüfusa ve 300 milyar dolar yıllık dış ticaret hacmine sahiptir. Karadeniz Ekonomik İşbirliği 12 asil üye ve 14 gözlemci üye ile kıyıdaş ülkelerin dışında da etkiye sahiptir.¹ Üye olan büyük ülkeler arasındaki rekabetten dolayı etkinleştirilemeyen örgütün ekonomik ve siyasi işbirliği noktasında büyük bir potansiyel taşıdığı söylenebilir. Türkiye'nin KEİ'ne öncülük etmesinde bölgesel işbirlikleri yoluyla stratejik önemine vurgu yapma düşüncesi rol oynamıştır. Türkiye'nin kuzeye yönelik stratejik açılımının olması hem bölge ülkeleriyle ticaret noktasında hem de güvenlik açısından önemlidir. KEİ, üye ülkelerin Batılı kurumlara yönelimlerinde de yardımcı olmuştur. Türkiye'nin bu açılımı gerçekleştirmesinde Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Karadeniz'de yeni mücadele alanları ve yeni fırsatların çıkmasının da rolü vardır. Ayrıca iki kutuplu dünya sisteminin çökmesi Türkiye gibi bölgesel güçlere bölgelerinde inisiyatif alma olanağını ortaya çıkarmıştır. Hem bölgesel güçler hem de bölgenin diğer ülkeleri yeni ittifaklara yönelmişler, bazı ülkeler ise istikrarsız bir süreç yaşamışlardır. Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerden Romanya ve Bulgaristan Batıya yönelmişler ve önce NATO'ya sonra da AB'ye üye olmuşlardır. Gürcistan çok istikrarsız süreçlerden geçmiştir. Batıya entegre olmak isteyen Gürcistan NATO üyesi olmayı hem güvenlik hem de dış politika yönelimi açısından istemektedir. Ukrayna ise Batıya entegre olmak isteyenlerle Rusya ile birlikte hareket etmek isteyenler arasında mücadeleye sahne olmaktadır. Karadeniz'de Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası bölgedeki istikrarsızlık ortamı bölgesel yapılanmaları sekteye uğratmıştır. Rusya'nın yeniden bölgede etkili olma çabalarına karşı görülen direnme ve zaman zaman da Rusya ile pragmatik işbirliği çabaları yeni örgütlenmelere yol açmıştır.

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi Karadeniz'i enerji boyutuyla da ön plana çıkarmıştır. Türkiye ile Rusya arasında Mavi Akım doğal gaz boru hattının açılmasıyla, Rus doğal gazı Karadeniz'in 2150 metre derinliğine döşenen boru hattıyla Türkiye'ye taşınmaktadır. Karadeniz üzerinden taşınan petrol miktarı ise günde 3 milyon varilin üzerindedir. Karadeniz merkezli yeni

¹ Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin asıl üyeleri: Türkiye, Yunanistan, Sırbistan, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Moldova, Ukrayna, Rusya Federasyonu, Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan. Gözlemci üyeler: ABD, Almanya, Avusturya, Fransa, İtalya, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Hırvatistan, Beyaz Rusya, Tunus, Mısır, İsrail ve AB Komisyonudur. Ayrıntılı bilgi için bkz.; KEİ Web Sayfası; (<http://www.bsec-organization.org>).

boru hattı önerileri de vardır; Köstence-Trieste, Burgaz-Dedeağaç, Samsun-Ceyhan gibi. Türkiye boğazlardaki trafiği azaltmak ve çevresel kaygılarla petrol taşımacılığını boru hattına bağlamak istemektedir. Türkiye aynı gerekçelerle Hazar petrollerinin de Rusya'nın Karadeniz limanına oradan da tankerlerle boğazlardan geçerek taşınmasına karşı çıkmış ve Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı projesini desteklemiştir. Rusya'nın ikinci bir Mavi Akım doğal gaz hattı yapılması düşüncesini vardır. Türkiye'de Samsun-Ceyhan petrol boru hattının yapılmasını Boğazlardaki tanker trafiğinin ve çevresel riskin azaltılması için istemektedir. Ayrıca Hazar petrollerinin de ulaştığı Ceyhan, böyle bir hattın tamamlanıp Rusya petrolünün buraya aktarılmasıyla bir terminal olacaktır. Samsun-Ceyhan hattının yapılması halinde kapasitesinin günde 1.4 milyon varil olacağı tahmin edilmektedir.² Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının da yer aldığı Doğu-Batı enerji koridorunda yer alan ülkelerin istikrarı ve bu koridorun doğal gaz hattını da kapsaması Türkiye'nin ve diğer Batılı ülkelerin çıkarıdadır. Rusya ise doğal gazdaki konumunu tekelleştirmeye çalışmaktadır. Türkmenistan gazını Kazakistan üzerinden Rusya'ya ulaştırarak boru hattının yapımı için anlaşma yapan Rusya, AB'nin de çok önem verdiği Türkmenistan gazının Azerbaycan gazıyla birlikte Hazar Denizi'nden geçecek bir boru hattıyla Türkiye'ye, oradan da Avrupa'ya ulaştırılması projesine (NABUCO) de sekte vurabilecek bir adım atmıştır. Sadece doğal gazda değil, petrolde de Rusya'yı avantajlı kılacak olan gelişme ise Rusya ile Kazakistan'ın Tengiz havzasındaki petrolün Bakü-Tiflis-Ceyhan hattına verilmek yerine mevcut boru hattının kapasitesi yükseltilerek Rusya'nın Novorosis limanına ulaştırılması konusunda anlaşmalarıdır. Bu durumda Bakü-Tiflis-Ceyhan hattına gelecek petrolün AB'ye ulaştırılması ve petrolde de Türkiye'nin enerji köprüsü olması noktasında sıkıntıların yaşanacağı açıktır. Rusya özellikle doğal gazda tekel olma noktasında aktif bir politika izlemektedir. Doğalgazı İtalya'ya uzatacak olan Rusya ve İtalya'nın ortak projesi Güney Akım için çizilen güzergahla Rusya hem Ukrayna'yı hem de Türkiye'yi by-pass etmek istemektedir. Ancak Karadeniz tabanına döşenecek boru hatlarıyla projenin yürütülmesi durumunda Türkiye'nin ve Ukrayna'nın ekonomik sahalarına girileceği yorumları yapılmaktadır.³

---

² Detaylar için bkz.; Necdet Pamir, "Karadeniz: Enerji Güvenliğine ve Kaynakların Çeşitlendirilmesine Açılan Kapı", *Avrasya Dosyası*, Cilt: 13, Sayı: 1, 2007, s. 243-265.

³ Bu konudaki tartışma için bkz.; Hasan Kanbolat, "Karadeniz'in Jeopolitik Önemi Artıyor", *Stratejik Analiz*, Mayıs 2008, s. 48-54.

Karadeniz güvenlik boyutuyla da tartışılmaya başlanmıştır. Bununla ilgili olarak farklı bloklaşma önerileri ortaya konmuştur. Rusya Karadeniz ve Doğu Avrupa'da Batı etkisini sınırlamak için “yumuşak bir savaş” yürütmektedir.⁴ ABD ise NATO'nun yeni müttefikleri Romanya ve Bulgaristan aracılığıyla Rusya'yı sınırlandırmaya çalışmaktadır. Ukrayna ve Gürcistan'ın Batı kampına çekilmesinin yanı sıra kıyıdaş olmayıp geniş Karadeniz'in parçası olan ülkelerin de Rusya ile mesafeli bir ilişki içerisinde bulunmasının sağlanması bu stratejinin parçasıdır. Karadeniz'in en büyük örgütü olan KEİ yanında kıyıdaş ülkelerin deniz kuvvetlerini insani yardım, arama kurtarma ve çevre koruma gibi amaçlarla bir araya getiren Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR) 2 Nisan 2001 tarihinde İstanbul'da imzalanan antlaşmayla kurulmuştur. BLACKSEAFOR kıyıdaş ülkelerin arama ve kurtarma çalışmaları yanında yasa dışı deniz trafiği ve asimetrik tehditlerle mücadelede bir araç olarak oluşturdukları yapıdır. BLACKSEAFOR katılımcı ülkelerin oybirliğiyle verecekleri bir kararla Karadeniz dışında da görevlendirilebilecektir. Yine BLACKSEAFOR, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı kapsamındaki harekâtlarda da görevlendirilebilmektedir.⁵ Türkiye tarafından 2004 yılında başlatılan bir girişim de Karadeniz Uyum Harekâtı'dır (Operation Black Sea Harmony). 2006 yılı sonuna kadar Türkiye'nin yürüttüğü harekâta 27 Aralık 2006 tarihinde Rusya Federasyonu da katılmıştır. 17 Ocak 2007 Türkiye ve Ukrayna Deniz Kuvvetleri Komutanları Ukrayna'nın katılımına ilişkin resmi protokol imzalamışlardır. Bu harekâtın görevi yasa dışı faaliyetlere karıştıklarından şüphe duyulan ticari gemileri tespit etmek ve izlemektir. Şüpheli gemiler varış limanına kadar takip edilmekte ve arama yapmak ve gerekirse alikonularak yasal işlem yapılmak üzere yetkili makamlara teslim edilmektedir.⁶ Karadeniz Uyum Harekâtı NATO'nun Akdeniz'deki Etkin Çaba Harekâtı (Operation Active Endeavour)'nın hedefleriyle uyumludur. Türkiye'nin bu girişimleri dışında, ABD'nin desteğiyle yürütülen Rusya'nın etkisini sınırlandırma amaçlı oluşumlar ile Romanya ve Bulgaristan'ın ABD'yi bölgeye çekmeyi ve bölgesel güçleri sınırlandırma amaçlı girişimleri vardır. Demokratik Seçenekler Topluluğu (Community of Democratic Choice) Gürcistan, Ukrayna, Romanya, Estonya, Litvanya, Letonya, Makedonya,

⁴ Bruce Jackson, “The Soft War for Europe's East”, *Policy Review*, No. 137, Haziran-Temmuz, 2006; (<http://www.hoover.org/publications/policyreview/3202956.html>).

⁵ Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu Web Sayfası; (<http://www.blackseafor.org>).

⁶ Genelkurmay Başkanlığı Resmi Web Sayfası; (http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_17_Karadenizin_Deniz_Guvenligi/Karadenizin_Deniz_Guvenligi.htm). Kamer Kasım, “Karadeniz Ekonomik İşbirliği Zirvesi: Karadeniz'de Yeni Bir Dönem mi?”, *Usak Gündem*, 19 Haziran 2007; (<http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=728&type=48>).

Moldova ve Slovenya tarafından 2005 yılında kurulmuştur. Azerbaycan, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, ABD, AB ve AGİT Demokratik Seçenekler Topluluğu'nda gözlemci statüsündedirler. Ukrayna ve Gürcistan'ın öncülük ettiği yapılanma üye ülkelerde demokrasinin pekişmesi, dondurulmuş çatışmaların çözümü ve Beyaz Rusya ile Orta Asya'daki demokratik oluşumlarla işbirliği gibi amaçlar taşımaktadır.⁷ Romanya da Haziran 2006'da Diyalog ve Ortaklık için Karadeniz Forumu'na ev sahipliği yapmıştır. Uyuşturucu trafiği, insan kaçakçılığı ve kirlilik gibi konularda işbirliğinin tartışıldığı foruma Rusya sadece Bükreş'teki büyükelçisini göndererek onaylamadığını göstermiştir. Diyalog ve Ortaklık için Karadeniz Forumu'nun Karadeniz bölgesinde ve aynı zamanda Avrupalı ve Avrupa-Atlantik ortaklarında kurumlar ve sivil toplum arasında aktif ve açık diyalog temeline dayandığı ifade edilmiştir. Forum yeni bir politik vizyonla bir bölgesel stratejinin gelişmesi için işbirliği platformu oluşturmayı amaçlamaktadır.⁸ Ancak KEİ'nin olduğu bir durumda Romanya'nın girişimi Türkiye tarafından da KEİ'yi zayıflatıcı bir çaba olarak algılanmaktadır. Forum sanki Karadeniz'de bir Türk ve Rus hâkimiyeti varmış ve Romanya bu durumu ortadan kaldırmak için bir girişim başlatıyormuş gibi sunulduğu için başarısız olmuştur. Özellikle Karadeniz'deki iki bölgesel gücün de desteklemediği bir girişimin anlamlı bir sonuç doğurması oldukça güçtür. Nitekim toplantı sonucunda sadece demokrasi ve işbirliğinin geliştirilmesi için ABD'nin finanse ettiği bir Karadeniz Fonu kurulması kararlaştırılmıştır.⁹

AB, Karadeniz Boyutu (Black Sea Dimension) adı verilen bir yaklaşım ortaya koymuştur. Romanya ve Bulgaristan'ın üyeliğiyle Karadeniz'e uzanan AB, Karadeniz'de bir kurumsallaşmaya gitmeden bölgedeki üç politikayı koordine etmek istemektedir: Güney-Doğu Avrupa ve Türkiye'ye yönelik genişleme süreci, Rusya ile stratejik ortaklık ve bölgedeki beş ülke Ukrayna, Moldova, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan ile Avrupa Komşuluk Politikası çerçevesi içerisinde ikili yardım ve ticaret antlaşmaları.¹⁰

⁷ Michael Emerson, "What Should the Community of Democratic Choice Do?", *CEPS Policy Brief*, No. 98, Mart 2006; (http://shop.ceps.eu/BookDetail.php?item_id=1313).

⁸ The Black Sea Forum; (<http://www.blackseforum.org/concept.html>).

⁹ Özdem Sanberk, "Türkiye, ABD ve Yeni Karadeniz Bölgesinde Dönüşüm için İşbirliği" *Avrasya Dosyası*, Cilt: 13, Sayı: 1, 2007, s. 53. Ayrıca bkz.; Jack Dyer Crouch II, "Remarks to the Black Sea Forum"; (http://bucharest.usembassy.gov/US_Policy/Press_Releases/Crouch-Black_Sea_06052006.html#).

¹⁰ Lili Di Puppò, "The European Union Begins to Think Strategically About the Black Sea", *Caucas EuropeNews*, 15 Mayıs 2007; (http://www.caucas.com/home_eng/breve_contenu.php?id=312).

ABD ise özellikle 11 Eylül terör saldırıları sonrasında güvenlik alanının genişletilmesi düşüncesiyle ve Karadeniz'de bir güvenlik boşluğu (security vacuum) olduğu gerekçesiyle NATO çerçevesinde Akdeniz'de yürütülen Aktif Çaba Operasyonu'nun (Active Endeavour) Karadeniz'i de kapsamı gerektiğini ileri sürmüştür. Aktif Çaba Operasyonu çerçevesinde NATO gemileri askeri olmayan deniz araçlarını izleyerek onların terör tehdidiyle karşılaşmadan Cebelitarık Boğazı'na ulaşmalarını sağlamaktadır.¹¹ ABD oluşabilecek yeni tehditlere karşı ileri operasyon amaçlı üsler ve askeri hareket alanı oluşturmak istemiştir. Bu çerçevede Romanya ve Bulgaristan ile askeri üs anlaşmaları yapmıştır. 28 Nisan 2006 tarihinde ABD ile Bulgaristan arasında 10 yıllık bir Savunma İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma 2500 askere kadar ABD'nin Bulgaristan'da kuvvet bulundurmasına imkân tanımaktadır. Amerikan kuvvetleri Bulgaristan'daki dört üste konuşlanacaklardır. ABD bu üslerin Bulgaristan'a ait olduğu ve Bulgaristan'ın komutasında olacağını ve sadece eğitim amacıyla ABD kuvvetlerinin burada bulunacağını açıklamıştır.¹² ABD ile Romanya arasında da Aralık 2005 yılında imzalanan ikili anlaşma çerçevesinde ABD askerleri Romanya'da konuşlanmıştır. Antlaşma ABD'ye Romanya'da 1500 kişilik kuvvet bulundurma hakkı vermektedir. ABD kuvvetleri Karadeniz kıyısındaki Köstence yakınlarında bulunan Kogalniceanu'da konuşlanmıştır. ABD askeri kuvvetlerinin Romanya'da bir de radyo istasyonu bulunmaktadır.¹³ ABD'nin Bulgaristan ve Romanya'daki girişimlerinden en çok rahatsız olan ülke Rusya olmuştur.

Türkiye'de NATO'nun Aktif Çaba Operasyonu'nun Karadeniz'e taşınması düşüncesine mesafeli durmuştur. Bunun nedeni bu tarz girişimlerin 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni tartışmaya açacak olması ve Türkiye'nin girişimi olan mekanizmaları aşındıracak olmasıdır.

Türkiye NATO üyesi bir müttefik ülke olarak bölgesel güvenlik konusunda ABD ve AB ile ortak çıkarlara sahiptir. Rusya ile ABD arasında füze kalkını projesinden dolayı yaşanan gerginlik, Rusya'nın enerji alanındaki

¹¹ Aktif Çaba Operasyonu için bkz.; NATO Web Sayfası, (<http://www.nato.int>).

¹² "Bulgaria, US Bases and Black Sea Geopolitics", *The Power and Interest News Report (PINR)*, 29 Ağustos 2007; (http://www.pinr.com/report.php?ac=view_report&report_id=678&language_id=1),.

¹³ Mihail Kogalniceanu, "Good Morning, Romania: US Military Radio Kicks off in Romania", ABD'nin Romanya Büyükelçiliği Web Sayfası, 25 Eylül 2007; (http://bucharest.usembassy.gov/US_Policy/Press_Releases/JTF_09252007.html).

hamlelerinden sonra AB'ye de taşınmıştır. Kosova'nın bağımsızlık ilanından sonra Rusya ile Batı arasında yeniden Soğuk Savaş dönemini andıran bir güvensizlik ortamına girilmiştir. AB giderek artan bir şekilde Rusya'ya enerji açısından bağımlı olmaktan tedirgindir. ABD ise Rusya'nın yeniden eski Sovyet coğrafyasında etkinlik kazanıp Doğu Avrupa'yı bile tehdit eder bir politikaya yönelmesinden kaygılıdır. Aslında benzer bir güvensizlik Rusya'da da vardır. Rusya 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrasında ABD'nin bölgeye yerleşimini kalıcı kılması ve adeta bir çevreleme uygulamasından tehdit algulamaktadır.

Türkiye ise Karadeniz'de etkin bir bölgesel güç olarak bu konumunu sürdürmek istemektedir. Bu noktada eğer Karadeniz'de bir güvenlik boşluğu (security vacuum) varsa bunu doldurabilecek olan ülke de Türkiye'dir. Nitekim BLACKSEAFOR ve Karadeniz Uyum Harekâtı Türkiye'nin girişimleridir. Yeni mekanizmalar yerine ABD'nin bu mevcut mekanizmalara diplomatik ve teknik destek vermesi Karadeniz'de güvenlik açısından yeterli olacaktır. Türkiye'nin çabaları sonucu Karadeniz güvenli bir barış denizi durumuna gelmiştir. Bu durumda Karadeniz'de bir tehdit ortamını varlığından söz edilemez. Karadeniz'de giderek etkisi artan Türkiye KEİ'nin daha işlevsel hale gelip üye ülkeler arasında ticaret geliştirilmesine çalışması gerekir. Bölgedeki Abhazya, Güney Osetya, TransDinyester ve Karabağ sorunu gibi dondurulmuş çatışmaların kısa ve orta vadede çözümü zordur. Bu durum Karadeniz'de ittifakları ve gruplaşmaları zorunlu kılmaktadır. Türkiye'nin de kurulmasına öncülük ettiği KEİ'nin yapılanmasını bozmadan bazı ülkeler ile daha yakınlaşarak çıkarlarını korumaya çalışması kaçınılmazdır.

Karadeniz'de ülkeler arasında ulaşım kolaylaştırılmalıdır. Karadeniz Çevre Otoyolu projesinin tamamlanmasına çalışılması yanı sıra limanlar arasında yolcu taşımacılığı da sık ve kolay hale getirilmelidir. Türkiye, Samsun ve Trabzon limanını yolcu taşımacılığı için daha etkin kullanmalı, ayrıca mevcut Sinop limanı da genişletilmeli, hatta Sinop'a yeni modern bir liman yapılmalıdır. Türkiye ile Rusya arasında başlatılması düşünülen feribot seferleri olumlu bir adım olacaktır. Kıyıdaş ülkeler arasında seyahatleri özendirmek için seyahat şirketlerine teşvikler verilmeli ve vize kolaylıkları sağlanmalıdır.

Türkiye Karadeniz ülkeleri arasında kapsamlı öğrenci ve öğretim üyesi değişim programlarına öncülük etmelidir. Karadeniz ülkeleri arasında yakınlaşmanın sağlanmasında geniş kapsamlı sportif aktiviteler katkı

sağlayacaktır. Türkiye bunları teşvik etmelidir. Bu çerçevede 2007 yılında Trabzon'da düzenlenen 1. Karadeniz Oyunları önemli bir adım olmuştur. Güvenlik alanında BLACKSEAFOR ve Karadeniz Uyum Harekâtı, Türkiye'nin üzerinde durması ve geliştirmeye çalışması gereken yapılardır.

Karadeniz'deki diğer bir bölgesel güç olan Rusya ile Batı arasındaki gerginlik, Karadeniz'in NATO üyesi bölgesel gücü Türkiye'yi ön plana çıkarmaktadır. Enerji alanındaki rekabet ve Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesi ile birlikte artan gerginlik Türkiye'nin Karadeniz'deki rolüne de yansımaktadır. KEİ ülkelerinden Türkiye'nin yakın ilişki içerisinde olduğu ülkelerle Rusya sorunlar yaşamakta ve Türkiye ile problemleri olan ülkelerle de çok yakın ilişki içerisinde bulunmaktadır. Bu durum iki bölgesel gücü aralarındaki gelişen ekonomik ilişkilere rağmen rakip haline getirmektedir. Türkiye bu rekabette Batı ile olan bağları ile avantajlıdır. Ancak Rusya'ya olan doğal gazdaki %65 oranındaki bağımlılık sorun oluşturabilir. Bu bağımlılığın azaltılması için Türkiye, Türkmenistan ve Azerbaycan gazını taşıyacak boru hatları projelerini gündemde tutmaya devam etmelidir. Karadeniz mevcut haliyle risklerin olduğu, ancak tehdidin olmadığı bir barış denizi durumundadır. Türkiye bu durumun devamı için çaba sarfetmektedir. Ancak uluslararası gelişmelerin etkisiyle Karadeniz'deki diğer bir bölgesel güç olan Rusya ile Batı arasındaki gerginliğin artması Karadeniz'deki mevcut sakinliği bozabilecektir. Eğer böyle bir durum ortaya çıkarsa ve Rusya ile Batı arasında Soğuk Savaş dönemi sonrasındaki göreceli uyum bozulursa Karadeniz'de devletlerarasında farklı ittifak grupları ortaya çıkacaktır. Türkiye böyle bir ortamda kıyıdaş ülkelerin (Gürcistan ve Ukrayna) ve kıyıdaş olmayan Azerbaycan'ın NATO'ya üyeliği ve Batı ile entegrasyonuna destek vermelidir.

Türkiye, Rusya ile ABD ve AB arasında yeni bir Soğuk Savaş söylemine neden olan gerginlikten kazançlar elde edebilir. Unutulmamalıdır ki Soğuk Savaş döneminde Batıya yönelik Sovyet tehdidi Türkiye'nin stratejik önemini ön plana çıkarmış ve Türkiye NATO gibi Batılı kurumlarda yer almıştır. Benzer bir gerilim ABD'nin, Kafkasya'da ve Orta Asya'da Türkiye gibi NATO üyesi bir müttefikine daha fazla ihtiyaç duyması anlamına gelmektedir. Bu durum Türkiye'nin ABD ile ilişkilerinde pazarlık gücünü artıracaktır. AB açısından ise üye ülkeler ve bunların vizyonlarından kaynaklanan bir karışıklık söz konusudur. AB içerisinde bazı çevreler AB'nin şu an yeteri kadar genişlediğini ve Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu gibi istikrarsız bölgelerle AB'nin ekonomik bağların dışında ilgilenmesinin gereksiz olduğunu düşünmektedir. AB içinde İngiltere'nin başını çektiği bazı çevreler ise Birliğin uluslararası

politikada etkili olabilmesi için Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu bölgelerinde aktif olması gerektiğini düşünmektedirler. Birinci görüşe sahip olanlar için Türkiye'nin jeopolitik konumu AB için bir avantaj değildir. Hatta Türkiye'nin üyeliğiyle AB istikrarsız bölgelere komşu olacağı için dezavantajdır. Ancak ikinci görüşü benimseyenler için özellikle Rusya ile gerginliğin olduğu bir ortamda Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu'da etkili bir Türkiye AB'ye güç katacaktır. Karadeniz gibi önemli bir bölgede etkin olan Türkiye bundan hem stratejik hem de ekonomik avantajlar sağlayacaktır.¹⁴

Karadeniz bir bölgesel güç olarak Türkiye'nin çok etkin olabildiği ve gelişmeleri yönlendirebildiği bir bölgedir. Bölgede üye ülkeler arasındaki ilişkilerde ana sorun ise politik bloklaşma ve ekonomik ilişkilerin yetersizliğidir. Dondurulmuş çatışmaların varlığı ve çatışmaların taraflarının bu sorunları çözme iradesine sahip olamaması her türlü bölgesel işbirliğinin önünde engel oluşturmaktadır. Abhazya, Osetya, Transdinyester ve Karabağ sorunu gibi temel sorunların çözümünde bölgesel yapılanmalar ve bölgesel güçler inisiyatif almadan ilerleme sağlanması zor görünmektedir. 15-16 Nisan 2008 tarihinde Bakü'de düzenlenen GUAM üyesi devletlerin topraklarındaki çatışmaların çözümünde temel prensipler konferansından üye ülkelerden temsilciler dünyanın çeşitli ülkelerinden uzman ve akademisyenler dondurulmuş çatışmaların çözümü konusunu ele almışlardır. Bu tarz girişimlerin devamı sorunların çözümünde faydalı olacaktır.¹⁵

---

¹⁴ Kamer Kasım, ""Karadeniz Ekonomik İşbirliği Zirvesi: Karadeniz'de Yeni Bir Dönem mi?", *Usak Gündem*, 19 Haziran 2007; (<http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=728&type=48>).

¹⁵ Kamer Kasım, "Causes and Consequences of the Karabakh Conflict", *Basic Principles for the Settlement of the Conflicts on the Territories of the GUAM States*, 15-16 Nisan 2008, Bakü/Azərbaycan.